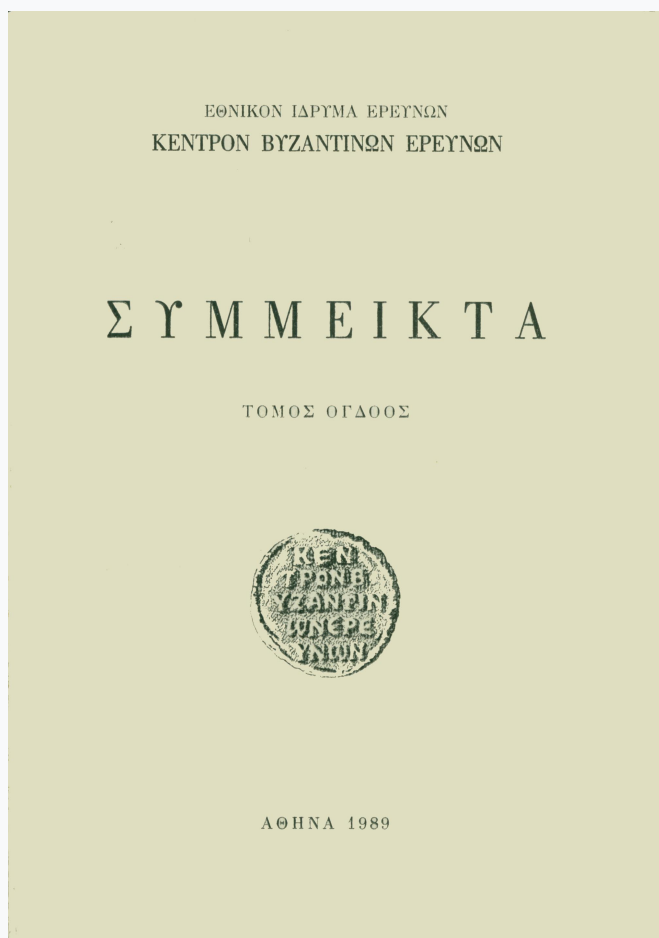

Byzantina Symmeikta

Vol 8 (1989)

SYMMEIKTA 8

Σημείωμα για την έπιδρομή τοῦ τσάρου Συμεών
κατὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδας (ἀρχές 10ου αἰώνα)

Θεώνη ΜΠΑΖΑΙΟΥ-BARABAS

doi: [10.12681/byzsym.733](https://doi.org/10.12681/byzsym.733)

Copyright © 2014, Θεώνη ΜΠΑΖΑΙΟΥ-BARABAS

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΜΠΑΖΑΙΟΥ-BARABAS Θ. (1989). Σημείωμα για την έπιδρομή τοῦ τσάρου Συμεών κατὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδας (ἀρχές 10ου αἰώνα). *Byzantina Symmeikta*, 8, 383–387. <https://doi.org/10.12681/byzsym.733>

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ ΣΥΜΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ἀρχές 10ου αἰώνα)

Ὁ Βίος τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ τοῦ Στειριώτη εἶναι τὸ μοναδικὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἄμεσα καὶ διεξοδικὰ στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Συμεὼν Βουλγαρίας κατὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδας.¹ Οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς περιοχῆς ζητοῦν καταφύγιο, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ ἀνώνυμου βιογράφου, σὲ ὀχυρωμένες πόλεις ἢ φρούρια ἢ διαφεύγουν πρὸς τὴν Εὐβοία καὶ Πελοπόννησο. Ὁ Λουκᾶς ἐγκαταλείπει τὸ ὅρος τοῦ Ἰωαννίτζη στὴ Φωκίδα καὶ καταφεύγει σὲ γειτονικὸ νησί. Ὅταν ὅμως οἱ Βούλγαροι κατορθώνουν μὲ κλεμμένα πλοῖα νὰ περάσουν στὰ κοντινὰ νησιὰ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ ὅσιος διαφεύγει κατ' ἀρχὴν στὴ Στερεὰ καὶ κατόπιν περνᾷ μὲ πλοῖο στὴν ἀπέναντι πελοποννησιακὴ ἀκτὴ. Ἐκεῖ παραμένει ἐπὶ μία δεκαετία κοντὰ στὸ στυλῖτη τῆς Ζημενᾶς καὶ κατόπιν στὸ εὐκτήριο τοῦ μάρτυρα Προκοπίου στὴν Κορινθία.

Ἀπὸ τὶς πληροφορίες τοῦ Βίου συνάγονται τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ τοῦ Συμεὼν, ἡ ὁποία τοποθετεῖται χρονικὰ στὶς ἀρχές ἢ στὰ μέσα τοῦ 918:²

α') Ὁ Συμεὼν ἀφήνει ἀνενόχλητη τὴν Εὐβοία καὶ Πελοπόννησο.³

β') Στὴν περιοχὴ τῆς κυρίως Ἑλλάδας βρίσκονται καλὰ ὀχυρωμένες πόλεις, οἱ ὁποῖες ἀνθίστανται στὴ βουλγαρικὴ ἐπίθεση.⁴

γ') Οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν ποὺ ὑφίστανται τὶς ἐπιδρομὲς ὑποχρεώνονται νὰ καταβάλλουν φόρο στὸ Βούλγαρο ἡγεμόνα.⁵

1. Δ. Ζ. Σοφianoῦ, "Ὁσιος Λουκᾶς. Ὁ Βίος τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ τοῦ Στειριώτη, Ἀθήνα 1989, σελ. 182, § 41.

2. Ὁ π., σελ. 47 καὶ σημ. 79-81, ὅπου βρίσκεται συγκεντρωμένη ὅλη ἡ προγενέστερη βιβλιογραφία

3. Ὁ π., σελ. 182, § 41: ... οἱ δὲ πρὸς τὴν Εὐβοίαν τε καὶ τὴν τοῦ Πέλοπος ἀπεσφύζοντο.

4. Ὁ π., σελ. 182, § 41: Ἐντεῦθεν οἱ μὲν ὡς ἐν εἰρκταῖς ἢ φρουραῖς ταῖς πόλεσι κατεκλείοντο, ...

5. Ὁ π., σελ. 182, § 41: ... τοὺς δ' ἐλευθερίας ἀποστερεῖν καὶ ὑποφόρους ποιούμενος.

δ') Οἱ Βούλγαροι ἐπιδρομεῖς ἐπιδίδονται σὲ ἐξανδραποδισμό τῶν κατοίκων, ἀρπαγὴ τῶν ἀγαθῶν καὶ θανάτωση μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτοχθόνων.¹

Ἐμμεση μαρτυρία γιὰ τὴ βουλγαρικὴ ἐπιδρομὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ δέκατου αἰῶνα ἀποτελεῖ τὸ σχόλιο τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας, τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὸ Δίωνα Χρυσόστομο 7, 121, ὅπου ἐκφράζεται ὁ φόβος μήπως οἱ Βούλγαροι κατέστρεψαν ἀκόμα καὶ τὴν Καδμεία ἀκρόπολη τῶν Θηβῶν: *Ὅτι Θηβαῖοι Βοιωτίδι καὶ Νέρωνος καὶ Οὔεσπεσιανοῦ φαύλως ψκοῦντο μόνης τῆς Καδμείας συνισταμένης ὥσπερ καὶ νῦν· εἰ μὴ καὶ ταύτην Βούλγαροι κατεστρέψαντο.*²

Ἡ διατύπωση ἀνησυχίας γιὰ τὴν τύχη τῆς Καδμείας προδίδει τὴ βιαιότητα καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς βουλγαρικῆς ἐπίθεσης, ἐνῶ παράλληλα συνηγορεῖ γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τοῦ κειμένου τοῦ Βίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ὡς πρὸς τὴν πληροφορία ὅτι οἱ κύριες πόλεις ἔμεναν ὑπὸ τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία.

Ἐνα ἄλλο ὅμως κείμενο μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσουμε πληρέστερα τὸν ἰδιαιτέρο χαρακτήρα τῶν ἐπιδρομῶν ποὺ ἐπιχείρησε ἐναντίον τῶν βυζαντινῶν ἑδαφῶν ὁ τσάρος Συμεών. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορα Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ πρὸς τὸ Συμεών, ἡ ὁποία γράφτηκε ἀπὸ τὸν πρωτασηκρήτη Θεόδωρο Δαφνοπάτη, γύρω στὸ 925, καὶ δηλώνει τὴν ἐπίσημη ἀπάντηση τῆς αὐτοκρατορικῆς καγκελλαρίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ σφετερισμοῦ τοῦ τίτλου «βασιλεὺς Ῥωμαίων» ἀπὸ τὸ Συμεών.³

Στὴν ἐπιστολὴ 5 ἐκτίθενται τὰ κύρια ἐπιχειρήματα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορικῆς προπαγάνδας κατὰ τῆς ἐπεκτατικῆς πολιτικῆς τοῦ Συμεών:

α') Ὁ τίτλος Βασιλεὺς Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων δὲν ἀπονέμεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ παραχωρεῖται ἀπὸ τὸ Θεό. Οἱ βουλγαρικὲς ἀξιώσεις ἐμφανίζονται, ἐπομένως, κενές ἰδεολογικοῦ περιεχομένου καὶ ἐμμέσως ἐμφυλίζονται ὡς βαρβαρικὲς ἐνῶ ἡ αὐτοαναγόρευση τοῦ Συμεών προδίδει τὸν τυραννικὸ καὶ πραξικοπηματικὸ χαρακτήρα τῆς ἐξουσίας του. Οἱ θεοκρατικὲς δομὲς τοῦ πολιτεύματος δικαιώνονται μὲ τὴν ὑπογράμμιση τῆς θεϊκῆς προέλευσης τῆς κυριαρχίας τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα ἐνῶ παράλληλα ἀμφισβητοῦνται οἱ διεκδικήσεις τῶν διαφόρων ἀνταπαιτητῶν: *Τί γάρ, εἰπέ μοι, καὶ περισσότερον ἐξεγένετό σοι ἐκ τοῦ σεαυτὸν γράφειν βασιλέα Βουλγάρων καὶ Ῥωμαίων, τοῦ Θεοῦ μὴ συνεργοῦντος τῷ πράγματι;*⁴

1. Ὁ.π., σελ. 182, § 41: ... ἐξανδραποδιζόμενός τε καὶ ληιζόμενος, καὶ τοὺς μὲν ζωῆς, τοὺς δ' ἐλευθερίας ἀποστερῶν...

2. Ν. Α. Βέη, *Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν τσάρον Συμεών καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Καισαρείας*, Ἑλληνικά 4 (1928), σελ. 337 καὶ σημ. 2.

3. J. Darrouzès - L. G. Westerink, *Théodore Daphnopatès. Correspondance*, Παρίσι 1978, σελ. 15 καὶ σελ. 56-59.

4. Ὁ.π., σελ. 59, στ. 20-21. Τόσο στὸ Βίο τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ὅσο καὶ στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη πρὸς τὸ Συμεών ἀναφέρεται ὁ I. Božilov, *Car Simeon Velt-*

β') 'Η κατάληψη βυζαντινῶν ἐδαφῶν εἶναι ἀνώφελη ἀπὸ πλευρᾶς φόρων καὶ τελῶν, τὰ ὅποια ἀποδίδονται στὸν κατακτητὴ. Ἀντίθετα ἡ σιτοδότηση καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν κάστρων, τὰ ὅποια ἔχουν καταληφθεῖ, δημιουργεῖ στὸ Συμεὼν ποικίλα προβλήματα: Τί δέ σοι καὶ τὴν γῆν κατασχόντος βιαίως τὴν ἡμετέραν προσετέθη κέρδος; Ποῖοι οἱ ἐκ ταύτης φόροι; Τίνα τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποδιδόμενά σοι τέλη; Μᾶλλον μὲν οὖν, εἰ σκοπεῖν ἀκριβῶς ἐθελήσεις, οὐδὲν ἄλλο σοι μετὰ τοὺς τοσοῦτους φόνους καὶ τὰς λεηλασίας ὑπολέλειπται, πλὴν ἢ τῶν κάστρων καὶ μόνων ἐξουσία, ἐξ ὧν σοι καὶ οὐκ ὀλίγη καινοτομία περιέσται ταῦτα σιταρχοῦντι καὶ καθοπλίζοντι, τοῦ τε ἐν αὐτοῖς λαοῦ συντριβομένου τε καὶ ἀπολλυμένου.¹

'Η ἐπιστολὴ 5 μᾶς παρέχει τὴν πληροφορία ὅτι ὁ Συμεὼν κατέλαβε πόλεις καὶ ὅτι ἀδυνατοῦσε νὰ εἰσπράξει φόρους ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν ποὺ εἶχαν κατακτηθεῖ. Ἀντιτίθεται δηλαδὴ στὴ μαρτυρία τοῦ Βίου τοῦ 'Οσίου Λουκᾶ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριᾶ οἱ ὀχυρωμένες πόλεις δὲν εἶχαν καταλειφθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν ποὺ περιῆλθαν σὲ βουλγαρικὴ κατοχὴ πλήρωναν φόρους.

γ') 'Ο φιλοπόλεμος χαρακτήρας τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμεὼν ὁδηγεῖ τοὺς ὑπηκόους του, συγκεκριμένα 20.000 Βουλγάρους, νὰ ἀναζητήσουν τὴ γαλήνη καὶ εἰρήνην ποὺ ἐγγυᾶται ἡ βυζαντινὴ διοίκηση. 'Η βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐμφανίζεται ὡς ὁ ἀσφαλὴς λιμένας, ὁ ὁποῖος προσφέρει σωτηρία καὶ καταφύγιο, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ βουλγαρικὸ κράτος, τοῦ ὁποῖου ἡ θέση εἶναι πρόσκαιρη καὶ ἀνασφαλής: Οὐ γὰρ αὐθαιρέτως σοι προσέφυγον, ἀλλὰ βία καὶ πολέμῳ παρ' ἑμῶν δουλωθέντες, τῶν ὑμετέρων ἀποδιδράσκουσι καὶ πρὸς ἡμᾶς ὡς ὁμογενεῖς καταπεφεύγουσιν. Κάκεινο τοίνυν ἐννοήσουσιν πάρεστιν, ὡς μέχρι πού τῶν εἴκοσι χιλιάδων Βούλγαροι πρὸς τὸ γαλήνιον καὶ εἰρηνικὸν τῆς βασιλείας ἡμῶν καταπεφεύγουσι κράτος, τὴν ὑμετέραν ὥσπερ μισήσαντες φιλοπόλεμον ἐνστασιν καὶ ἀδιάλλακτον πρόθεσιν.²

δ') 'Ο Βούλγαρος ἡγεμόνας, μολονότι εἶναι χριστιανός, δὲ διστάζει νὰ καταστρέψει, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐπιδρομῶν του, βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ νὰ σκοτώσει ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς· συγκαταλέγεται ἔτσι μεταξὺ τῶν βαρβάρων ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι κατὰ καιροὺς ἐληλάτησαν τὰ βυζαντινὰ ἐδάφη. 'Η ἔδια ἐντύπωση ὀλοσχεροῦς καταστροφῆς καὶ ἐξανδραποδισμοῦ τῶν κατοίκων, τὴν ὁποία μᾶς παραδίδει ὁ βιογράφος τοῦ 'Οσίου Λουκᾶ, ἀποκομίζεται καὶ ἀπὸ

κι, 893-927. *Zlatnijat vek na Srednovekovna Bălgarija*, Σόφια 1983, σελ. 114-116, 126-127, 143-145.

1. J. Darrouzes - L. G. Westerink, ὁ.π., σελ. 59, στ. 21-27.

2. "Ο.π., σελ. 59, στ. 40-45. Σχετικὰ μὲ τὴ θεικὴ προέλευση τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν παρουσίαση τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα ὡς «ἐμψυχου νόμου», II. Hunger, *Prooimion. Elemente der byzantinischen Kaiseridee in den Arengen der Urkunden*, Βιέννη 1984, σελ. 49-58 καὶ 117-122.

τὴν ἐπιστολὴ 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη: ... καὶ καθ' ἡμῶν ἐξεστράτευσας, καὶ τὴν γῆν κατηρήμωσας, καὶ τὰς πόλεις εἵληφας, καὶ τὸν ἅπαντα λαὸν τῷ ξίφει ἐθέρισας, τὰ τε θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ ἐκ βάθρων αὐτῶν κατηδάφισας, καὶ ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ἔργον μαχαίρας πεποίηκας.¹

Ἀπὸ τῆ συνεξέταση τῶν δύο πηγῶν, τοῦ Βίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ καὶ τῆς ἐπιστολῆς 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη, προβάλλουν τὰ ἀκόλουθα ἐρωτήματα:

α') Ὑπῆρχε δημοσιονομικὴ πολιτικὴ στὸ κράτος τοῦ Συμεῶν καὶ ποιᾶς μορφῆς ἦταν; Οἱ φόροι, στοὺς ὁποίους ἀναφέρεται ὁ ἀνώνυμος βιογράφος, εἰσπράττονταν σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα ἢ μήπως ἦταν εὐκαιριακοί, χωρὶς νὰ ἀποδίδουν μόνιμα καὶ σταθερὰ ὀφέλη, σύμφωνα μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρωτασηκρήτη;

β') Κατέλαβε ὁ Συμεῶν κατὰ τὴ διάρκειά τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ ὀχυρωμένες πόλεις-καταφύγια τοῦ αὐτόχθονος πληθυσμοῦ καὶ πόσο χρονικὸ διάστημα κατόρθωσε νὰ διατηρήσει τίς κατακτημένες αὐτὲς περιοχές;

γ') Οἱ ἐπιδρομὲς τοῦ Βούλγαρου ἡγεμόνα ἀκολουθοῦσαν συγκεκριμένο στρατηγικὸ σχέδιο ἢ ἦταν περισσότερο ληστρικὲς ἐπιδρομὲς πρόσκαιρου χαρακτήρα;

Τὸ ἰδιαίτερο «ῥφος» τῆς ἐπιστολῆς 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη πρέπει ἐπίσης νὰ τονιστεῖ. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ κείμενο τῆς αὐτοκρατορικῆς προπαγάνδας, τὸ ὁποῖο ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἀποδυναμώσῃ τίς ὁποιεσδήποτε διεκδικήσεις καὶ φιλοδοξίες τοῦ βούλγαρου ἡγεμόνα καὶ νὰ ἐκφράσῃ τίς ἀπόψεις τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορικῆς καγκελλαρίας. Ἄρα ἀναφέρεται στὴ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία στὸ σύνολό της καὶ ὄχι σὲ συγκεκριμένες περιοχές· περιγράφει τίς συνέπειες τῶν βουλγαρικῶν ἐπιδρομῶν στὰ βυζαντινὰ ἐδάφη καὶ ὄχι τὴν ἐρήμωση μίας ὀρισμένης περιοχῆς ἢ τὸν ἐξανδραποδισμὸ τῶν κατοίκων μίας πόλης. Ἀντίθετα τὸ κείμενο τοῦ Βίου τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, μὲ τὸν ἐντοπισμὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ βιογράφου στὴν κυρίως Ἑλλάδα, κερδίζει σὲ ἀκρίβεια καὶ ἀξιοπιστία.

Γίνεται ἔτσι σαφὲς ὅτι ἡ ἐπιστολὴ 5 τοῦ Θεόδωρου Δαφνοπάτη μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐρμηνεύσουμε καλότερα τίς πληροφορίες ποὺ παραδίδονται στὸ Βίο τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ἐντάσσοντάς τες σὲ ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο καὶ καταλήγοντας στὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Οἱ βουλγαρικὲς ἐπιδρομὲς στὴν κυρίως Ἑλλάδα στίς ἀρχὲς τοῦ δέκατου αἰώνα δὲν ἀκολούθησαν συγκεκριμένο στρατηγικὸ σχέδιο, ἀλλὰ ἦταν περιστασιακὲς καὶ εἶχαν ληστρικὸ χαρακτήρα, μὲ στόχο τὴν ἐπίδειξη δυνάμεως ἐκ μέρους τοῦ βούλγαρου ἡγεμόνα. Ἡ κατάληψη πόλεων ἀπὸ τὸ Συμεῶν

1. J. Darrouzès - L. G. Westerink, ὁ.π., σελ. 61, στ. 69-72.

εἶναι πιθανή, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀμφισβητηθεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ βούλγαρος τσάρος μπόρεσε νὰ διατηρήσει τὶς πόλεις αὐτὲς γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία του. Ἰδιαίτερα προβληματικὴ παρουσιάζεται ἡ πιθανότητα εἰσπραξῆς φόρων σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῶν κα-
τακτημένων περιοχῶν.

ΘΕΩΝΗ ΜΗΑΖΑΙΟΥ-BARABAS

